

Yaşar Kemal (1923-2015)

Türk edebiyatının son dönem yazarlarından. Romancı, gazeteci, folklor derlemecisidir. 1923'te bugün Osmaniye sınırlarında bulunan Hemite/Gökçeli köyünde (şimdiki adı Gökçedam) doğdu. Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli'dir. Annesinin adı Nigar, babasının adı Sadık'tır. Ailesi Van'ın Ernis köyündendir. 1915'te Rus ordusu Van'ı işgal edince babası Sadık Bey, ailesi ile uzun bir göç yolculuğu sonrasında Çukurova'ya yerleşti. Yaşar Kemal'in doğduğu köy 19. yüzyılda yerleşik düzene geçmiş bir Türkmen köyüydü. Küçük yaşta bir kaza sonucu bir gözü kör oldu. Sonrasında babası, Çukurova'ya göç ederken yolda bulup iyileştirdiği evlatlığı tarafından öldürüldü. Bu olay sonrasında kekeme oldu. Kekemeliği on iki yaşında geçti.

Sekiz yaşından itibaren "Âşık Kemal" mahlasıyla halk şairleri gibi şiirler söyledi. İlkokul son sınıftayken Torosların ünlü destancısı Âşık Rahmi'yle tanıştı. Ozan ona bir saz hediye edip çıraklık teklif ettiyse de Yaşar Kemal bunu kabul etmeyerek ortaokula devam etti. Bu yıllarda kunduracı çıraklığı, bostan bekçiliği yaptı; çırçır fabrikasında çalıştı. Son sınıf öğrencisiyken ortaokulu terk ettikten sonra arzuhalcilik, tarım işçiliği gibi pek çok iş yaptı. 1942-1944 arasında Ramazanoğlu kütüphanesinde çalıştı. Otuz bin eserlik bu kütüphanede klasiklerle tanıştı. Bir yandan da Çukurova'nın köylerini dolaşarak ağıt, tekerleme, türkü, mani gibi folklor derlemeleri yaptı. Bu derlemelerinin bir kısmını 1943'te *Ağıtlar* adıyla yayımladı. Aynı yıllarda Adana'daki edebiyat ve sanat çevresiyle tanıştı. Abidin Dino, Arif Dino, Güzin Dino ona destek verdi, Orhan Kemal yakın dostu oldu.

Bu yıllarda sosyalizmi benimseyen yazar, eski sosyalist işçilerle aydınlarla ilişki kurdu. 1944'te askere gitti. İlk hikâyesi "Pis Hikâye"yi askerdeyken yazdı. 1946'da İstanbul'a giderek bir Fransız şirketinde gaz kontrol memurluğu yaptı. 1948'te Çukurova'ya döndü ve Kadırlı'de Çeltik tarlasında su bekçisi oldu. 1950'de Çukurova'da Komünist Partisi kurucularından olduğu ve komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle Kozan'da birkaç ay cezaevinde kaldı.

Siyasi düşünceleri sebebiyle Çukurova'da işsiz kalınca 1951'de İstanbul'a tekrar döndü ve Arif Dino'nun yardımıyla *Cumhuriyet* gazetesine röportaj yazarı olarak girdi. "Yaşar Kemal" ismiyle röportajlar yapmaya başladı. İlk röportajı "Diyarbakır" röportajıydı. Aynı yıl "Bebek" Hikâyesi *Cumhuriyet*'te tefrika edildi. 1952'de dokuz hikâyesinin yer aldığı *Sarı Sıcak* eseri çıktı. Aynı yıl Thilda Serrero ile evlendi. Çiftin evliliği Serrero'nun vefat ettiği 17 Ocak 2001'e kadar devam etti. Çevirmen olan Thilda Serrero, Yaşar Kemal'in pek çok eserinin İngilizceye çevrilmesini üstlenerek onun yurt dışında tanınmasına katkıda bulundu.

Yazar, *Cumhuriyet* gazetesi için röportajlar yaparken bir yandan da *İnce Memed*'i yazdı. *Cumhuriyet*'teki yöneticiler romanın başındaki uzun Çukurova betimlemesini kaldırması için ısrar edince istifa etse de sonra işine geri döndü. 1953-1954'te roman tefrika edildi. 1955'te kitap halinde yayımlandı. *İnce Memed* yazarın ilk yayımlanan romanıdır. Yazarın ilk romanı olan "Demir Çarık" kayıptır. 1955'te *Teneke*'yi, 1960'da *Ortadirek*'i yayımladı. 1955'te daha önce *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen röportajlarını kitap halinde yayımladı ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Röportaj Ödülü'nü kazandı.

1962'de Mehmet Ali Aybar'ın kurduğu Türkiye İşçi Partisi'ne katılıp Merkez Yürütme Kurulu üyesi oldu. 1967'de *Ant* dergisinin kurucuları arasında yer aldı. *Ant* dergisindeki yazılarından dolayı kovuşturmaya uğradı. 1969'da partiden istifa etti. 1973'te kurulan Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kurucuları arasında yer aldı. 1974-75 yıllarında sendikanın genel başkanlığını üstlendi. 1976-1980 yılları arasında Fransa, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelere gitti. Bir süre Stockholm'de yaşadı. 1982'de Uluslararası Cino del Duca ödülünü, 1983'te Légion d'Honneur nişanı

Commandeur payesini aldı. 1988'de kurulan PEN yazarlar derneğinin ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki ve *Index on Censorship*'teki yazıları sebebiyle yargılandı. Ceza olsa da cezası ertelendi. 2008'de Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük ödülünü alan Yaşar Kemal, 28 Şubat 2015'te hayatını kaybetti ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Yaşar Kemal edebiyat dünyasında romancı kimliğiyle tanınıyor olsa da küçük yaşlardan itibaren şiirle ilgilenmiş, edebiyat dünyasına şiirle girmiştir. İlk şiiri "Seyhan" Adana Halkevi dergilerinden *Görüşler*'de Yaşar Sadık Göğçeli adıyla yayımlanmıştır. Daha sonra farklı dergilerde şiirleri çıkmış, yazar 2010'da bu şiirleri *Bugünlerde Bahar İndi* adıyla yayımlamıştır. Bu şiirlerin en eskisi 1940'ta *Görüşler*'de çıkan *Masal* şiiri, en yenisi ise 1973 tarihli *Hannaya Şiirler* ile *Masal*'dır.

Çocukluğundan itibaren dinlediği ve gençlik yıllarında derlediği sözlü kültür ürünleri onun romanlarına da yansımıştır. Ustalarının kendi toprağının sözlü edebiyatı olduğunu söyleyen yazar bir yandan da Stendhal, Dostoyevski, Gogol ve Dickens'ın onun romanlarına kaynaklık ettiğini ayrıca roman anlayışını Homeros'a yakın bulduğunu belirtmiştir. Arif ve Abidin Dino ona klasikleri tanıtmış, edebiyat zevkinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

1950'lerde ve 1960'larda yazdığı ilk romanlarında daha çok Çukurova'yı ve bu yörenin insanını anlatmıştır. İnsanın doğayla kurduğu ilişki, bu ilişkideki bozulmanın insanın insanla ilişkisine yansımaları, ezen-ezilen çatışması, töreler, kan davası, yoksulluk, cinayet, yörüklerin Çukurova'ya yerleşmesi, toprak ağalarının topraklarını genişletmek için her yolu denemeleri, yozlaşma bu Çukurova romanlarının başlıca temalarıdır. Yaşar Kemal Çukurova gerçeklerini konu edinmekle birlikte onu klasik bir köy romancısından ayıran arketiplerden, sembollerden ve mitlerden faydalanmasıdır.

İlk cildi 1955'te yayımlanan ve yazılması 39 yıl süren *İnce Memed* ezen-ezilen çatışmasını, zalime başkaldırıyor anlatır. Yaşar Kemal'e göre *İnce Memed* zorluğa, zulme karşı başkaldırmaya "mecbur adam"ın hikâyesidir. *Teneke*'de de bir başka zulüm ve mücadele hikâyesi vardır. Bu roman Çukurova'da çeltik tarlalarına sahip olan toprak ağalarının zulmettiği köylülerin yanında yer alan genç ve tecrübesiz kaymakamın hikâyesini anlatır. Yazar, *Akçasaz'ın Ağaları* ikilemesinde ve *Hüyükteki Nar Ağacı* romanında ise Çukurova'daki üretim biçimlerinin değişmesini ve makineleşmenin geleneksel değerlerin yitimine sebep olmasını ele almıştır. Yitirilen değerlerin anlattığı bir başka romanı olan *Binboğalar Efsanesi* ise konargöçerlikten yerleşik hayata geçişin sancılarını yaşayan bir Türkmen obasının hikâyesidir. Yazar 1960-1969 yılları arasında yazdığı *Dağın Öte Yüzü Üçlemesi*'nde (*Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu*) Çukurova'ya pamuk toplamaya inen köylülerin mücadelesini, doğa ve hayat şartları karşısında zora düşen insanın bu açmazdan nasıl çıkmaya çalıştığını anlatmıştır.

1967'de halk edebiyatının sözlü geleneğinde yaşayan "Koroğlu", "Karacaoğlan", "Alageyik" öykülerini *Üç Anadolu Efsanesi* adıyla yazmıştır. 1972'de ise Osmanlı'nın son döneminde Ege'de yaşamış olan Çakırcalı Mehmet Efe'nin biyografisini *Çakırcalı Efe* adıyla yayımlamıştır. Çakırcalı Efe'nin hayat hikâyesini Kadirli'de arzuhalcilik yaparken dinleyip not etmiştir. Sonrasında araştırma yaparak bu biyografik romanı yazmıştır.

1975'ten sonra İstanbul'u merkez alan romanlar yazmaya başlayan yazarın bu romanlarında da değerlerin kayboluşu ön plandadır. Çukurova romanlarında olduğu gibi yozlaşma bu romanlarının başlıca temasıdır. *Deniz Küstü, Kuşlar da Gitti* romanlarında şehir hayatının insanın doğayla ilişkisini nasıl bozduğu üzerinde durmuştur. Bu yıllardan itibaren Çukurova romanlarında görülmeyen deniz, yazarın roman dünyasına girmiştir. *Al Gözüm Seyreyle Salih*'te Şile'deki insan ilişkilerini, değişen değerleri, hayata tutunma çabasını bir çocuğun gözünden anlatmıştır. 1977'de yayımlanan *Filler Sultanı* ve *Topal Karınca* ise Yaşar Kemal'in diğer eserlerindeki düşüncelerinin alegorisi niteliğindedir. İlk bakışta

bir çocuk hikâyesi gibi görünen eserin karakterleri fil, karınca gibi hayvanlardır. Yazar bu karakterler aracılığıyla sömürenlerle sömürülenler arasındaki çatışmayı dile getirmiştir. 1980'lerde yazdığı *Kimsecik* üçlemesi otobiyografik bir roman serisidir. Yaşar Kemal'in çocukluğunun izlerini taşır. "Korku" teması bu romanın merkezinde yer alır. Çocukluğunda babasını öldüren Yusuf adlı genç bu romanda Salman adıyla okuyucunun karşısına çıkar. Üçlemede cinayet ve ölümle karşı karşıya kalan çocuk Mustafa'nın bu korkuyla nasıl baş ettiği anlatılır.

Yazarın son romanları bir dörtlemeğe aittir ve Anadolu'nun batısında, Kaz dağlarını gören bir Ege adasında geçer: *Bir Ada Hikâyesi Dörtlemesi (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Karıncanın Su İçtiği, Tanyeri Horozları, Çıplak Deniz Çıplak Ada)*. 1997-2012 yılları arasında yayımladığı bu roman serisinde ütöpik bir ada hayatı kurgulayan yazar 1. Dünya Savaşında Anadolu'da ve yakın coğrafyada yaşayan insanların yaşadığı trajik durumları, savaş sonrası yaşanan mübadeleyi ele almıştır.

Edebiyatta dil meselesinin önemini erken yaşlarda fark eden ve destancılar geleneğinden geldiğini her fırsatta belirten yazarın Çukurova'nın zengin, canlı ve üretken dilini yazı diline aktarmayı amaçladığı eserlerinde görülmektedir. Yazar Çukurova'ya özgü kelimeleri, yöreye ait deyimleri, ikilemeleri romanlarında kullanmaktan çekinmemiştir. Bu geleneksel kültürden beslenen Yaşar Kemal'in ünü sadece ulusal sınırlar içinde kalmamıştır. Başta *İnce Memed* olmak üzere birçok eseri farklı dillere çevrilmiştir. İlki 1973'te olmak üzere defalarca Nobel'e aday gösterilmiştir. Eserlerinde yerel ve geleneksel kaynaklardan beslenen Yaşar Kemal'in destansı anlatım biçimi ve oluşturduğu karakterlerle ele aldığı temalar onun evrensel bir yazar olarak anılmasını sağlamıştır.

Eserleri

Roman:

İnce Memed 1 (1955), İnce Memed 2 (1969), İnce Memed 3 (1984), İnce Memed 4 (1987), Teneke (1955), Ortadirek (1960), Yer Demir Gök Bakır (1963), Üç Anadolu Efsanesi (1967), Ölmez Otu (1968), Ağrıdağı Efsanesi (1970), Binboğalar Efsanesi (1971), Çakırcalı Efe (1972), Demirciler Çarşısı Cinayeti (1974), Yusufçuk Yusuf (1975), Yılanı Öldürseler (1976), Al Gözüm Seyreyle Salih (1976), Filler Sultanı ile Topal Karınca (1977), Deniz Küstü (1978), Kuşlar da Gitti (1978), Yağmurcuk Kuşu (1980), Hüyükteki Nar Ağacı (1982), Kale Kapısı (1985), Kanın Sesi (1981), Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana (1997), Karıncanın Su İçtiği (2002), Tan Yeri Horozları (2002) Çıplak Deniz Çıplak Ada (2012), Tek Kanatlı Kuş (2013).

Hikaye:

Sarı Sıcak (1952), Bütün Hikâyeler (1967).

Şiir:

Bugünlerde Bahar İndi (2010)

Röportaj:

Yanan Ormanlarda Elli Gün (1955), Çukurova Yana Yana (1955), Peri Bacaları (1957), Bir Bulut Kaynıyor (1974), Allahın Askerleri (1978), Röportaj Yazarlığında 60 Yıl (2011), Çocuklar İnsandır (2013), Neredesin Arkadaşım (2014).

Deneme, Makale, Fıkra:

Taş Çatlasa (1961), Baldaki Tuz (1974 haz. Alpay Kabacalı), Ağacın Çürüğü (1980), Yüzler (1994 Abidin Dino ile

birlikte), Ustadır Arı (1995 haz. Alpay Kabacalı), Zulmün Artsın (1995 haz. Alpay Kabacalı), Binbir Çiçekli Bahçe (2009).

Folklor Derlemeleri:

Ağıtlar (1943), Gökyüzü Mavi Kaldı (1982 Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte), Sarı Defterdekiler (1997 haz. Alpay Kabacalı).

Zeliha BOZTILKI

KAYNAKÇA

BOZTILKI, Zeliha, Yaşar Kemal'in Romanlarında Semboller, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İstanbul 2021.

ÇİFTLİKÇİ, Ramazan, "Yaşar Kemal", **TDV İslam Ansiklopedisi**, EK-2. Cilt, TDV Yay, Ankara 2019, s. 667-669.

ÇİFTLİKÇİ, Ramazan, **Yaşar Kemal: Yazar-Eser-Üslup**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997.

GÜRSEL, Nedim, **Yaşar Kemal: Bir Geçiş Dönemi Romancısı**, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

KAPLAN, Ramazan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Akçağ, Ankara 1997.

KEMAL, Yaşar, **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor / Alain Bosquet ile Görüşmeler**, YKY, İstanbul 2022.

MORAN, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İletişim, İstanbul 2002.

ONURAL, Ece, Yaşar Kemal'in Romanlarının Zihniyet, Yapı, Tema ve Anlatım Bakımlarından İncelenmesi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Ankara 2017.

ÖZER, Kemal, **Sanatçılarla Konuşmalar**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.

"Yaşar Kemal", **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, YKY, İstanbul 2010.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yasar-kemal-1923-2015/?pdf=5666> adresinden erişilmiştir